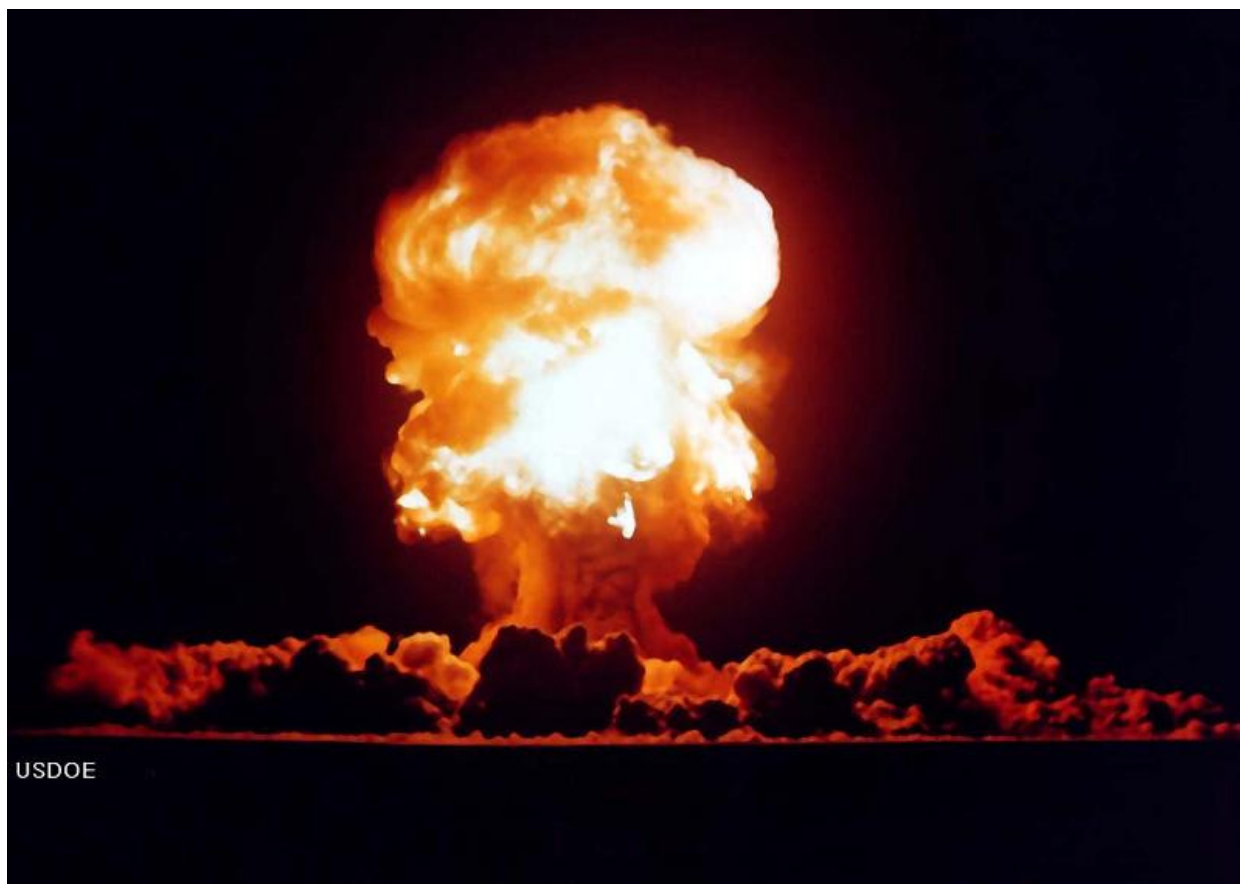

Den Kolde Krigs Danmarkskort

Refleksion

*Af: Kirstine Louise Juncher
Vejleder: Ulla Lund Hansen
Afd. for Forhistorisk Arkæologi, SAXO-Instituttet
Københavns Universitet (Vintereksamen 2008/2009)*

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	s. 2
Idégrundlag	s. 3
Beskrivelse af projekt	s. 4
Formål	s. 4
Ramme	s. 4
Hvem er afsender?	s. 4
Hvem er modtager?	s. 5
Symmetri og asymmetri	s. 6
Gensidig relevans	s. 6
Struktur og opbygning	s. 7
Brugervenlighed	s. 7
Informationsarkitektur	s. 8
Navigation	s. 8
Sprog	s. 8
Layout	s. 9
Bevaring	s. 9
Formidling	s.10
Resultat	s.11
Evaluering	s.12
Perspektivering	s.12
Efterskrift	s.13
Bibliografi		
Til Formidlingsprojektet	s.14
Til Refleksionen	s.14
Bilag		
Projektets tekstdel	s.15

Forsideillustration: "Atombombe"
www.van-der-gucht.de/img/Atombombe.jpg

INDLEDNING

Krig er udtryk for væbnet konflikt mellem parter. Formålet kan være alt fra udvidelse af territorium eller generobring af tabt land til overvindelse af modstandere for at sikre sit eget samfund. Erhvervelse eller hævde af råstofkilder samt afsætningsmarkeder for egne varer kan også være en anledning, og endelig kan der opstå væbnede sammenstød, hvis der er tale om tilintetgørelse af en statsform, en religion eller af en af parternes politiske frihed og selvstændighed. At menneskegrupper har udøvet vold mod hinanden for bevidst at påføre skade, er ikke et nyt fænomen, men har altid været en indviklet kulturel foreteelse, som har medført en tidløs, universel aktivitet (Keegan 2000:131). Den ældste form for konflikt kan være symbolsk eller rituel krig, hvor grupperne demonstrerede deres magt. Således skal baggrunden for krig findes i en ældgammel menneskelig egenskab styret af stolthed og instinkter, hvor tilskyndelsen til primitiv krig *"...almindeligvis (var) hævn og udsoning af fornærmelser, målet almindeligvis tilfredsstillelse af mytisk nødvendighed eller guddommelige krav"* (Keegan 2000:161).

I takt med den teknologiske udvikling er både våben og krige blevet mere avancerede, og der kan ses en teknisk udvikling fra oldtidens hovedsagelig rituelle kampe, hvor ritualer bestemte formen af selve kampen (Keegan 2000:497) over kavalerimanøvre, infanterikampform og krudtets anvendelse i skydevåben til verdenskrigenes komplicerede troppebevægelser helt frem til nutidens kernevåben og etniske konflikter. Men moderne krigsførelse, som den praktiseres af industrialiserede stater, er derfor kun en af mange variationer over det fænomen, som går helt tilbage til de tidligste mennesker, og som således har en lang kulturel udvikling bag sig.

Den Kolde Krig var en spændingstilstand, der begyndte kort efter 2. Verdenskrig, og som involverede østmagterne anført af Sovjetunionen og vestmagterne anført af USA. Tilstanden var karakteriseret ved en gensidig bekæmpelse med propagandamidler, dog uden at muligheden for regulær krig var udelukket, og begge parter foretog både konventionel og nuklear oprustning i perioden. Således var verden på randen af en atomkrig under Cubakrisen i 1962, hvilket imidlertid efterfølgende førte til et øget samarbejde imellem parterne. Afspændingen var dog en langvarig proces, og rivaliseringen mellem stormagterne bestod helt frem til Sovjetunionens sammenbrud. Afslutningen på Den Kolde Krig anses derfor at falde sammen med Berlinmurens fald i 1989 og Warszawapagtens ophør i 1991.

Som følge af omfattende strukturændringer i det danske forsvar afvikles i disse år en lang række tjenestesteder og andre faste militære anlæg, som har været anvendt siden 1945. Samtidig afvikles også en del civilbeskyttelses anlæg som en konsekvens af det ændrede trusselsbillede. Disse anlæg udgjorde en omfattende militær infrastruktur i Danmark, hvilket var et karakteristisk træk ved dansk forsvar i perioden under Den kolde Krig. Det er derfor vigtigt at

kunne bevare og formidle elementer af dette aspekt af dansk forsvarshistorie. I forbindelse med arbejdet med kortlægning og dokumentation af Den kolde Krigs fysiske kulturspor, foretog Statens Forsvarshistoriske Museum (herefter SFHM) med bevilling fra Kulturarvstyrelsens Hastesum i 2007 en dokumentation af tre bygningsanlæg, der som følge af strukturændringer ved Forsvaret stod overfor nedrivning eller omfattende ombygning.

Projektleder var historiker, museumsinspektør Thomas Pedersen, som er ansvarlig for SFHM's indsamling og dokumentation vedrørende Søværnet, Flyvevåbnet samt udenlandske militære myndigheder. Som ekstern faglig konsulent var arkæolog, museumsinspektør Svend Erik Albrethsen tilknyttet og endelig mig selv, som museumsassistent. Min ansættelse ved SFHM betød deltagelse i feltstudier med traditionelle arkæologiske opgaver som kortlægning, opmåling (GPS) og beskrivelse, dernæst efterbehandling af indsamlede materialer i form af sorterings- og arkiveringsarbejde samt kortlægnings- og indtastningsopgaver i forbindelse med opbygning af et katalog. Endelig fik jeg til opgave, i tæt dialog med Thomas Pedersen, at udarbejde et udkast til præsentation af anlæggene og deres historie på internet. Det er denne digitale fremstilling, som danner grundlag for nærværende formidlingsopgave og som eksempel er udvalgt seks repræsentative bygninger og anlæg fra Minedepot Bøstrup ved Slagelse.

IDÉGRUNDLAG

I perioden juni-august 2007 gennemførte projektgruppen i alt fire besøg i Minedepot Bøstrup med henblik på dokumentation og opmåling. Depotet opførtes af den tyske marine i 1962-64 på lejet grund som lager for søminer og har derfor central betydning for belysningen af den militære depotstruktur og samarbejdet i NATO. Lejemålet blev opsagt i 1992. Lokaliteten afvikles, idet bygningerne skal rives ned eller overgå til andre formål og de var ved besigtigelsen i et vist omfang ryddet for tidligere funktioner. Der gennemførtes en opmåling og kortlægning af lokaliteten i henhold til en standard, som på forhånd var aftalt med Kulturarvstyrelsen, idet der er fundet en afklaring omkring registreringsformer og herunder en relevant taksonomi for området. Således kan SFHM indberette registreringsdata til centrale registre inden for kulturbevaring og bygningsforvaltning og opmålingerne vil blive tilgængelige på DKC.

Projektgruppen foretog en administrativ identifikation og fysisk afgrænsning af lokaliteten, som i alt omfattede 29 bygningsværker og sikrede arkivalske materialer vedrørende minedepotet og dets anvendelse i form af tegninger og allerede eksisterende dokumentationsmaterialer. Med henblik på publikation udførtes et antal supplerende tegninger. Disse vil sammen med nye opmålinger og fotodokumentation danne grundlag for publicering af det samlede dokumentationsmateriale på internet. Med udgangspunkt i materialet fra Bøstrup udarbejdedes et web-site som pilot-projekt. Dette danner ramme om registreret og dokumenteret anlægsmateriale fra

Den kolde Krig, som skal være tilgængeligt for offentligheden via en database. Registreringen er foretaget i "DMI" (Dansk MuseumsIndex), som er museernes fælles registreringssystem.

BESKRIVELSE AF PROJEKT

Undersøgelsen af pilotprojektets anlæg skulle sikre væsentlig dokumentation af centrale lokaliteter fra Den kolde Krig, som ellers ville være gået tabt inden udgangen af 2007. Undersøgelserne og dokumentationen af de enkelte lokaliteter omfattede en række forskellige elementer, som skulle sikre et materiale, der er anvendeligt dels for videre forskning og dels for formidling af de fysiske kulturspor og af de temaer, som de repræsenterer.

Formål Gennem dokumentation og sikring af lokaliteter skal projektet skabe et kulturhistorisk overblik over danske bygningsanlæg, som blev anvendt i forbindelse med landets forsvar i perioden under Den kolde Krig. Ydermere skal den indhentede viden være tilgængelig for et bredt publikum via internet. SFHM's digitale formidling spænder vidt, idet museet ønsker både at videregive faglig viden, som kan danne grundlag for forskning eller være af relevans for myndigheder, samt at oplyse om og undervise i det valgte område i en populariserende form. I kraft af temaets internationale relevans vil det også være nødvendigt at søge at indpasse metodeudviklingen efter den internationale forskningstradition på området, således at der på et senere tidspunkt kan gennemføres en dataudveksling med tilsvarende udenlandske databaser samt at de indsamlede data er direkte anvendelige for udenlandsk forskning.

Ramme En væsentlig del af projektet er funderet på udarbejdelsen af digitalisering af det indsamlede materiale vedrørende Den kolde Krigs anlæg og bygninger. Thomas Pedersen har afstukket retningslinierne for formidlingsdelen og det er SFHM's ønske, at web-sitet ud over at være fundament for en avanceret søgning via database skal give oplysninger om copyright, kontaktfunktion og tilsvarende projekter. Desuden skal der gives en indføring i krigssituationen i det 20. årh., et historisk blik på den sikkerhedspolitiske situation i Danmark under Den kolde Krig, samt en gennemgang af anlæggenes og bygningernes historiske udvikling. Det blev min opgave at udarbejde et fuldstændigt indhold til dette web-site (Bilag), der senere skal distribueres via SFHM's "front-page". Det er muligt at se formidlingsprojektet på: www.fortid.info, hvor der klikkes på linket "Se projektet her" under Den Kolde Krigs Danmarkskort på forsiden.

Hvem er afsender? I forbindelse med fastlæggelse af web-sitets udtryk og indhold var det essentielt for mig at præcisere, hvem der var projektets afsender, da det er "*...sjældent, at der kun er én afsender af et medieprodukt. Som regel vil der være tale om et ret omfattende hierarki af afsendere*" (Kragh Jacobsen 2001:58). Således også i dette formidlingsprojekt, hvor den øverste myndighed i hierarkiet var Kulturministeren/ Kulturarvstyrelsen. Næste led var SFHM

med projektleder Thomas Pedersen som den helt centrale og styrende figur. Desuden var der input fra ekstern medarbejder Svend Erik Albrethsen og endelig mig selv som producent af web-sitet. Disse organisationer og personer var alle afsendere af produktet med forskellige ansvars- og arbejdsområder og der var derfor risiko for misforståelser og kontroverser, da hvert led både var afsender og modtager af de enkelte enheder i projektet (Kragh Jacobsen 2001:59). Inden jeg startede processen, var det derfor nødvendigt, at der var enighed om budskab og produktform, idet produktionsprocessen er en erkendelsesproces, hvor det færdige produkt er en væsentlig drivkraft og et vigtigt motiv (Kragh Jacobsen 2001:62). Projektets retningslinier var dog til dels afstukket på forhånd af den overordnede myndighed og projektlederen.

Ved udarbejdelsen var det alligevel vigtigt at præcisere, hvad min rolle som afsender og dermed også formidler indebar for på den måde at definere form og indhold. Formidling er et forholdsvis nyt begreb, som kan fremstå i mange forskellige former, men fælles for dem alle er en popularisering af faglig viden til ikke-fagfolk (Becker Jensen 2001:222). Der findes desuden mange formidlerroller, som man skal tage hensyn til, da disse styrer formidlingen. Ud fra en definition (Becker Jensen 2001:230-235) er der indenfor museumsformidling hovedsagelig to, som er brugbare. Som museal formidler indtager man *den oplysende rolle*, hvor man ønsker at distribuere den viden, man ligger inde med. Denne rolle ligger til grund for web-sitet's historisk oplysende tekster, samt beskrivelserne af de konkrete anlæg og bygninger. Samtidig ses lidt af en *opdragerrolle* forbundet med min formidlerrolle i dette projekt, da jeg mener, at jo større indsigt man har i forholdene omkring Den kolde Krig, jo større sandsynlighed er der for, at situationen ikke vil gentage sig – således har jeg her "løftet en moralsk pegefinger".

Hvem er modtager? Et medieprodukt er en envejskommunikation, da man fortæller historier til nogen, man hverken kan se eller høre (Krogh Jacobsen 2001:23). Alligevel forudsætter processen en valgt modtager, så der opstår en form for interaktion. Da målgruppen således er diffus for formidleren, er det vigtigt at konkretisere denne, da produktets form og indhold er afhængig heraf. Modtagergruppen er derfor mennesker, der er udvalgt efter bestemte kriterier som fremtidige modtagere af en given information (Krogh Jacobsen 2001:25). I formidlingsterminologien beskrives modtagerne som "almindelige mennesker" og ud fra det begreb kan der opstilles publikumstyper (Becker Jensen 2001: 226-230), som formidleren skal forholde sig til. I museal formidling genkender man *den oplyste type* (den alment dannede person med et stort vidensgrundlag), *den uoplyste type* (den rationelle person, som mangler forudgående viden), *den uselvstændige type* (personen uden forudsætninger) og *den forsvarsløse type* (den uselvstændige og umodne person). Disse fire typer kendetegner, efter min mening målgrupper, som kunne tænkes at være brugere af SFHM's web-site og som det fremgår, er brugerfladen bred, hvilket betød, at jeg formidlede viden til personer med meget forskellige forudsætninger.

I det konkrete projekt blev målgruppen defineret og afgrænset således, at det indsamlede materiale blev tilgængeligt i en målrettet form så forskere, relevante myndigheder og offentligheden kan udnytte materialet. Formidlingen skal foregå med disse målgrupper for øje og bortset fra fagfolk og myndigheder, som hovedsagelig vil benytte den udvidede søgefunktion, kan den resterende modtagergruppe beskrives som bestående af særligt interesserede, generelt interesserede og generelt ikke interesserede individer. Disse grupper falder sammen med de ovenfor definerede publikumstyper. For yderligere at understrege hvor bred en målgruppe jeg skulle tage højde for, gav forhenværende Kulturminister Brian Mikkelsen på et indledende møde udtryk for, at han på sigt ønskede, at materialet skulle distribueres via e-museum, hvor målet er at optimere samarbejdet mellem skoler og museer, så der gives bedre adgang til museernes undervisningsmaterialer. Det betød, at jeg skulle henvende mig til det bredest tænkelige publikum, som spænder fra fagfolk indenfor området til skoleelever.

Symmetri og asymmetri Projektets ekstremt bredt definerede målgruppe havde indflydelse på formidlingssituationen. I projektdelen, som henvender sig til fagfolk og myndigheder, er der tale om en faglig kommunikation, som bygger på symmetri, hvilket er et udtryk for kundskabsligheder mellem afsender og modtager (Becker Jensen 2001:20). Her var det i højere grad muligt at anvende fagterminologi og henvisninger til faglig dokumenteret viden. I web-sitet's historiske afsnit er der derimod tale om en formidling, som er præget af asymmetri, hvilket er et udtryk for, at afsenderen har en større viden om emnet end modtageren (Becker Jensen 2001:21). Dette betød, at jeg måtte formulere indholdet på en tilgængelig måde og indholdet skulle tage udgangspunkt i modtagerens forudsætninger. Jeg anså det derfor for nødvendigt at omskrive de mest ekstreme fagtermer og jeg har ydermere valgt at forklare visse ord og begreber, så indholdet blev mere brugervenligt. Rent teknisk er det udført som "mouse-over" og "fakta-bokse", så teksten kan læses på flere niveauer.

Gensidig relevans At formidle handler om at tilpasse teksten til målgruppens vidensniveau (Becker Jensen 2001:57) og da modtagerne kun tilegner sig den viden, de selv synes er brugbar, er det vigtigt, at tekstafsniternes indhold har relevans for modtagerne (Becker Jensen 2001:58). Det var derfor en primær opgave at udvælge og videregive netop det indhold, som en given målgruppe ville finde relevant. I forbindelse med modtagerdefinitionen og den formidlerrolle jeg indtog, blev der i mit bevidste materialevalg tale om en afsenderrelevans og en modtagerrelevans. I projektet skulle materialet formidles til målgrupper med stor kompetencespredning, men overordnet var der alligevel ligheder mellem modtagerne, da de alle havde et fælles mål i at søge oplysninger vedrørende Den kolde Krig. Det var derfor muligt at formidle ud fra en forestilling om gensidig relevans, hvilket betød overensstemmelse mellem afsender- og modtagerrelevans.

Projektets illustrationer skulle på lige fod med tekstindholdet have relevans for både afsender og modtager og de skulle illustrere og understrege budskabet således, at det opfattes som oplysende og belærende. Illustrationerne på web-sitet's forside er valgt som "stemningsbilleder" for at give en ide om indholdet og dermed associationer til en tidsperiode. Billedmaterialet til de historiske afsnit er valgt ud fra en vurdering af, hvad der kunne understøtte de enkelte beskrivelser og begreber. Illustrationerne i kataloget er meget detaljeret for de enkelte anlæg og bygninger, da de udgør en væsentlig del af dokumentationsmaterialet og er helt grundlæggende for formidlingen af emnet. Fra Minedepot Bøstrup findes dog kun nutidige fotos, da lokaliteten i den operative periode var højt klassificeret, hvilket betød, at det ikke var tilladt at fotografere.

STRUKTUR OG OPBYGNING

I forbindelse med SFHM's registrerings og bevaringsprojekt var det på forhånd bestemt, at det indhentede materiale skulle formidles til offentligheden via et web-site med tilhørende søgefunktion. Ved produktion af et web-site er det yderst vigtigt, at man er opmærksom på brugervenligheden i det digitale medie og dermed tager højde for design og begreber. Dette web-site er produceret, så det følger en række krav. Det overholder W3C (Web Accessibility Initiative (WAI)) for internationale standarder, er tilgængelighedstestet på bruger- og handicapområdet, lever op til kravene for statslige web-publikationer og er kvalitetssikret i forhold til brugervenlighed, funktionalitet og design.

Brugervenlighed En bruger har bestemte forventninger til et web-site og det er vigtigt at disse opfyldes. Web-sitet skal give feedback, så brugeren kan korrigere sine handlinger og forstå valgmulighederne (Bisgaard Munk og Mørk 2002:19). Dette gøres bedst ved konsekvent brug af design, så der forekommer en regelmæssighed i anvendelse af begreber, funktioner og ikoner, således at ens elementer betyder det samme overalt på web-sitet. Modtageren forventer at få centrale informationer præsenteret tidligt, hvilket stillede krav til struktur og indhold. I struktureringen skulle der også tages højde for, at internettekster sjældent udskrives, men læses direkte på skærmen, hvilket gør læsevilkårene dårligere. Det var derfor vigtigt for mig at foretage en klar disposition af indholdet under de enkelte menupunkter, så brugeren hurtigt kan danne sig et overblik. Dette er gjort med en kort introtekst til hver underside med en efterfølgende punktopstilling af indholdet. På den måde kan modtageren hele tiden se, hvor meget information der er til rådighed på det pågældende opslag. For at gøre web-sitet mere brugervenligt er det via hyperlinks muligt at springe tekstafsnit over og bevæge sig længere ned i informationsmængden. På den måde kan modtagerne springe ind og ud af teksten, alt efter hvilke informationer de søger. Når hovedindholdet er præsenteret først, for derefter at blive uddybet, kan modtagerne selv dykke ned i de detaljer, som har interesse for dem.

Informationsarkitektur er et udtryk for web-sitet's indholdsstruktur, så den nødvendige information bliver tilgængelig for brugeren på det rette sted og tidspunkt i interaktionen. En god informationsarkitektur giver ydermere overblik over sitets opbygning og dermed kontrol over informationen (Bisgaard Munk og Mørk 2002:28). Projektet indeholder langt flere informationer end det var hensigtsmæssigt at videregive på sitet og derfor var det nødvendigt at foretage en udvælgelse af essentielle informationer. Disse informationer kunne så kædes sammen gennem forskellige former for links og henvisninger på selve sitet, men også med andre informationer som ligger tilgængeligt andre steder på internet (jf. menupunktet "Tilsvarende Projekter"). Mulighederne for informations sammensætning var derfor næsten uendelig på dette lille web-site og informationsarkitekturen drejede sig derfor i ligeså høj grad om at udvælge og begrænse som at inddele og sammenkæde. På den baggrund var det hensigtsmæssigt at foretage en lagdelt struktur via "hyperlinks", "mouse-over" og "fakta-bokse" hvilket medfører, at informationerne kan læses på flere niveauer.

Navigationen giver modtageren mulighed for at navigere rundt i web-sitet's indhold og derigennem give nogle redskaber til at vælge og fravælge informationer. Tilrettelæggelse af navigationen er *"en kompliceret proces, der kan skabe konflikter i forhold til afsenderne"* (Bisgaard Munk & Mørk 2002:39) og deres forskellige opfattelse af, hvad der er hensigtsmæssigt for modtagerne. Skulle navigationen indeholde en "vertikal" eller "horisontal" bevægelse, skulle det være en "global navigation", hvor navigationen på alle undersider gav adgang til en række centrale oplysninger eller skulle der bruges en "regional navigation", hvor navigationen kun eksisterede på dele af web-sitet? Denne stillingtagen betød dilemmaer for mig, som vanskeliggjorde en tilfredsstillende løsning for alle parter. Produktet er efter mit ønske endt med en global navigation, som er hensigtsmæssig for sitets søgefunktion. For alle navigationsløsninger eksisterer der tre spørgsmål, som skal være opfyldt på alle opslag: *Hvor er jeg? Hvor har jeg været? Hvor kan jeg komme hen?* (McGovern og Norton 2002:147f.).

Sprog I faglig formidling er der flere faktorer, som spiller ind: indholdets relevans for målgruppen, fremstillingsformer og i høj grad det anvendte sprog. Det er vigtigt at gøre sig klart, at afsenderen først transformerer sin egen viden til sprog, hvorefter modtageren transformerer sproget til viden (Becker Jensen 2001:88). Faggrupper anvender fagterminologi – således også arkæologer og historikere – og det er derfor uhyre vigtigt, at et fagligt funderet materiale omskrives, så det passer til målgruppen, uden at der gås på kompromis med det faglige indhold. Ved udarbejdelse af projektets tekstdel kunne jeg til en vis grad sætte mig i modtagerens sted, da jeg skulle formidle et historisk indhold om krig og sikkerhedspolitik i det 20. årh. Dette indhold ligger langt udenfor en arkæologs virkefelt og derfor måtte jeg selv søge at afkode den faglige terminologi, som var anvendt i det grundlæggende materiale.

Faglig formidling kan have karakter af en lang række forskellige sproghandlinger og det var derfor nødvendigt at se på den anvendte genre for derigennem at bestemme fortælle-måderne. Sproghandlingerne er på web-sitet indskrænket til at belære og popularisere materialet om Den kolde Krigs fysiske kulturspor. At skrive for et digitalt medie medfører andre krav end til det skrevne medie og for at udnytte internettets styrker og svagheder skal teksterne skrives, så der sikres en hurtig og smidig formidling af budskabet (Bisgaard Munk og Mørk 2002:44). Det var vigtigt at skrive enkelt og præcist og undgå lange indviklede sætninger og uklare overskrifter. Sproget skulle være enkelt og let læseligt og sætningerne forholdsvis korte og nærme sig en form for talesprog (Bisgaard Munk og Mørk 2002:53). Dette var en svær øvelse i forbindelse med de historiske tekstafsnit, da indholdet inviterede til betydelig længere beskrivelser. En anden ting jeg skulle præcisere i forbindelse med sprogformen var en stillingtagen til, hvor skarp formen og sproget skulle være i forbindelse med beskrivelsen af krig i det 20. årh. samt truslen under Den kolde Krig. Her forekom en meningsudveksling blandt produktets afsendere, men i sidste ende var det SFHM's afgørelse og museet har godkendt nærværende fremstilling.

Layout Afslutningsvis skal jeg bemærke, at web-sitet's layout er designet, så det følger SFHM's standard for hjemmesider, hvilket til en vis grad var bestemmende for farvevalget, som skal illudere farver, som anvendes indenfor militæret. De gule inddelinger er valgt, så de passer med SFHM officielle logo: den statslige krone. Dette er som tidligere nævnt et pilot-projekt og den endelige udgave vil blive udarbejdet af et professionelt IT-firma.

BEVARING

Danske museer samler ikke længere kun på genstande. Ifølge museumsloven har de fået ansvar for kulturmiljøet og bliver således formidlere af både kulturlandskab og bygningskultur. *"Et kulturmiljø er defineret som et geografisk afgrænset område, der ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Kulturmiljøer betegner således en helhed i form af landskabet og de kulturhistoriske spor."* (www.blst.dk). For museerne har det derfor høj kulturhistorisk værdi at formidle kulturmiljøer. Anlæg og bygninger fra Den kolde Krig har ikke altid samme kvalitet som andre perioders fredede og bevaringsværdige bygninger og selvom de heller ikke længere indtager en central politisk funktion, er det vigtigt at indsamle viden om aktuelle lokaliteter inden de afvikles, da de er en væsentlig del af kulturmiljøet. Der skal derfor fokuseres på anlæg med historisk og kulturel betydning, som er repræsentanter for en bestemt anlægstype og som har betydning for et geografisk område.

Den kolde Krig har haft langt større indflydelse på vores hverdag end vi almindeligvis forestiller os og det er derfor vigtigt at sikre, at kommende generationer ikke glemmer perioden, hvor Danmark reelt var truet fra øst. Som eksempel kan fremdrages, at man på baggrund af et

omfattende østtysk og polsk kildemateriale, som nu er frigivet, har analyseret planlagte operationer mod dansk område. Heraf fremgår det, at Danmark skulle erobres i en lynkrig af 10-12 dages varighed, mens Warszawapagtfåden sejlede gennem de danske farvande for at skaffe sig adgang til Nordsøen og Atlanterhavet. Disse operativplaner tog afsæt i en storstilet planlægning fra østblokkens side rettet mod militære anlæg i Danmark og mod danske kyster.

Det er nødvendigt at gøre sig klart, hvilke problemstillinger der knytter sig til dokumentationen, sikringen og formidlingen af fysiske kulturspor og hvordan denne historie bedst skal bevares, så den kan formidles for eftertiden. Efter registrering og dokumentation kan man stille sig spørgsmålet: Hvad så mere? Kulturarven skal ses som en ressource, der beriger lokalmiljøet, og det er en tankegang, som præger struktureringen for bevaring og genanvendelse af de militære bygninger og anlæg. I diskussionen om lokaliteternes fremtid kan man skelne mellem bevaring og konvertering. Ved bevaring bibeholdes så meget som muligt af anlægget i dets oprindelige skikkelse, så historien formidles så intakt som muligt. Ved konvertering ombygges anlægget derimod og der fokuseres på et arkitektonisk vellykket resultat. Her kan bygningens oprindelige konstruktioner og inventar tilføre identitet til nye anvendelsesformål. Genanvendelse af bygninger og anlæg fra Den kolde Krig kan derfor gribes an på vidt forskellige måder.

De mange løsningsmodeller betyder, at det er nødvendigt at udarbejde en overordnet strategi, hvis bygningerne skal reaktiveres i form af museer eller konverteres til andre formål. Der er imidlertid endnu ikke fundet overordnede metoder til bevaring af disse bygninger og anlæg idet anlæggene ofte udgør komplette, autentiske kulturmiljøer med autentisk inventar og der mangler derfor en juridisk lovhjemmel til at frede dem, da de ikke umiddelbart kan indplaceres under "Bygningsfredning- og bevaringsloven" af 29. august 2007. Ydermere består lokaliteterne ofte af anlæg, som falder ind under andre lovområder f.eks. museumsloven og naturfredningsloven, hvilket komplicerer beslutningsprocessen ved miljøproblemer, hvor der er behov for oprensning af området. Det er derfor ønskværdigt, at man fra politisk hold udarbejder en overordnet lovhjemmel, som tilgodeser de mange behov.

FORMIDLING

I forbindelse med formidlingen af et emne om Den kolde Krig skal der ført og fremmest tages stilling til hvilke historier, der skal fortælles. Skal der gives en national/international perspektivering af emnet, en beskrivelse af den lurende angst for atomare våben eller fortælles om det civile samfund, som det formede sig i øst og vest? Efterfølgende skal man beslutte, hvordan emnet skal videregives til modtageren. Skal man benytte brugerinvolvering, interviews til dokumentation af viden og erfaringer eller en minidokumentar. Som det sidste led i den indledende proces skal det besluttes, hvilken formidlingsteknik man vil benytte. Der eksisterer

næsten uanede muligheder, lige fra rekonstruktioner, digitale simulatorer og indlogering i oprindelige belægningsstuer til traditionel formidling over internet. Teknikken kan være afhængig af lokalitetens tilgængelighed og de bedst bevarede anlæg reaktiveres til museer, som det ses på Koldkrigsmuseum Stevnfort og Museum Langelandsfort.

Til dette projekt har jeg valgt en klassisk netformidling af materialet på web-site, men der findes et utal af andre medieplatforme, som på nyskabende vis kan formidle kulturen til danskerne. Når man bevæger sig rundt på offentligt tilgængelige kulturhistoriske lokaliteter, bliver man ofte mødt af in situ formidling, hvilket er et udtryk for klassisk museumsformidling i form af rundvisninger. Disse kan i den digitale verden erstattes eller suppleres af mobile enheder, hvor gæsterne på egen hånd indhenter informationer ude i landskabet. Ved mobile enheder menes, at man via sin mobiltelefon kan downloade informationer i form af korte tekststykker, audio-guide eller videoklip. Rent teknisk betyder det, at modtageren ved det enkelte anlæg får en web-adresse, som giver informationer om det specifikke anlæg. Denne formidlingsmetode kunne også være oplagt ved fortidsminder som f.eks. jættestuer. Her kunne jeg tænke mig at koble min mobiltelefon med MP3-afspiller til mit head-set, downloade en audio-guide, hvorefter jeg guides rundt i jættestuen samtidig med, at jeg får faglige oplysninger og "den gode historie".

RESULTAT

Som følge af pilotprojektet blev SFHM opmærksom på en række uhensigtsmæssige forhold ved bevaringen af dokumenter, tegninger og billeder i arkiver og biblioteker, idet en del var destrueret inden eller i forbindelse med overdragelsen af anlæg og bygninger. Mange kilder er således gået tabt, da der ikke tidligere fandtes en plan for indhentning af materialer og der var derfor ikke taget højde for militærets destruktion af materialer. Museet samarbejder nu med Statens Arkiver og Det kongelige Bibliotek om problemstillingen og der er fastlagt en intern registrerings- og dokumentationsform, der gør det muligt at lokalisere og formidle de indsamlede data og derefter indledes en dialog med et privat firma og IT- og Telestyrelsen om udvikling af en platformsuafhængig formidlingsflade på internet. Projektet har medført et større overblik over antal og typer af koldkrigsanlæg, således at SFHM kan prioritere og strukturere sin bevaringsindsats samt bedre yde rådgivning til museer og myndigheder.

De indhentede data skulle være tilgængelige på internet gennem en databasefunktion, men hvordan denne skulle præsenteres via web-sitet lå indenfor mit formidlingsprojekt. Her valgte jeg at præsentrere produktet i en form, så det kunne benyttes af den bredest tænkelige modtagergruppe. Søgefunktionen forudsættes benyttet af museer og myndigheder, hvorimod opslag med en historisk indfaldsvinkel er rettet mod den opsøgende bruger. Alligevel har jeg en forventning om, at web-sitets brugervenlighed gør det muligt, at de på forhånd definerede

målgrupper vil gøre brug af informationerne på hele web-sitet. Her tænker jeg bl.a. på, at elever til en skoleopgave, der omhandler deres lokalområde, kan søge materiale i kataloget.

EVALUERING

SFHM havde ikke erfaring med registrering af fysiske lokaliteter og søgte derfor en arkæolog med felterfaring til de indledende undersøgelser. På trods af at jeg kendte til registrering og dokumentation af kulturelementer og udførte traditionelle arkæologi discipliner, gav selve formidlingen en del udfordringer, fordi jeg skulle videregive et fagligt materiale fra en periode, som ligger langt fra mit vidensområde. For at skrive denne samtidshistorie blev jeg derfor nødt til selv at søge grundviden og sætte mig ind i en helt ny terminologi. Fordelen ved min manglende viden om emnet betød imidlertid, at jeg kunne bruge mig selv som "prøveklud" ved at sætte mig i modtagernes sted. Jeg kunne derfor lettere udvælge emner og begreber, som krævede en nærmere forklaring og på den måde er der taget højde for modtagergruppens store kompetencespredning. Jeg har tidligere været med til at lave et web-site hvilket betød, at jeg tidligt i processen var afklaret med struktur og opbygning på web-sitet, idet jeg tog afsæt i mine tidligere erfaringer og det var derfor essentielt for mig at overføre dette til projektet.

Projektgruppen stødte på en række problematikker, som allerede startede ved de indledende registreringer i form af beliggenhed. Efterfølgende opstod en længere dialog med projektlederen om den tekniske udformning på formidlingsdelen, hvilket har været en medvirkende årsag til, at processen blev forsinket, fordi det fysiske udtryk skulle følge en standard, som passer ind i SFHM's digitale linie. Det endelige katalog kommer til at indeholde ca. 12.000 lokaliteter, hvilket gør det til et meget omfattende projekt. Dette omfang betyder, at søgefunktionen skal udarbejdes af et eksternt IT-firma og det har derfor ikke været muligt i mit regi, andet end at antyde, hvordan kataloget vil være opbygget og illustreret.

PERSPEKTIVERING

Når de lokaliteter, som var i anvendelse under Den kolde Krig afvikles, forandres lokalområdet og der opstår muligheder for en ny udvikling. Det ligger indenfor de kulturbevarende institutioners ansvar at udnytte disse ændringer på en kvalificeret måde og man skal i den forbindelse være opmærksom på den særlige historie, stederne har og udnytte deres særegenhed og fortælle historien, som ligger gemt i netop den lokalitet. Fra politisk side er der interesse for emnet og der blev både i 2003 og 2005 afsat henholdsvis fire og ti millioner på Finansloven til emnet. Ligeledes har SFHM på baggrund af pilotprojektet fået endnu en bevilling til dokumentation af yderligere fem anlæg, samt afholdelse af en national konference om kortlægning og sikring af Den kolde Krigs fysiske kulturspor. Hovedmålet var i fremtiden at

skabe en fælles forståelse for emnet og at starte en dialog mellem de involverede parter (Indlæg fra konferencen kan ses på web-sitet).

Hvordan koldkrigstidens kulturmiljøer skal formidles, er der en lang række forskellige bud på og selvom denne opgave har benyttet en traditionel formidling via internet, er det som overfor antydnet langt fra den eneste digitale løsningsmodel. Teknologien udvikler sig hastigt i disse år og de kulturbevarende institutioner er da også opmærksomme på at anvende de sociale teknologier, som er forbundet med "web 2,0", ligesom der sættes kraftigt ind i folkeskolen for at forberede eleverne til denne side af vidensteknologien. Det er derfor sandsynligt, at jeg ville tage udgangspunkt i disse sociale teknologier, hvis jeg med min nuværende erfaring på formidlingsområdet blev bedt om at starte forfra på projektet.

EFTERSKRIFT

Mit formidlingsprojekt var oprindeligt tænkt som et pilot-projekt, der skulle offentliggøres på Statens Forsvarshistoriske Museums web-site. Under processen stødte jeg imidlertid på en lang række kommunikative forhindringer og manglende teknisk feedback, som nødsagede mig til at lave en kopi-udgave i eget regi. Dette medførte en række både layoutmæssige og tekniske begrænsninger, så som manglende mouse-over teknik og listeform. Desuden har det ikke været muligt andet end at antyde en søgefunktion til database. Overordnet har jeg alligevel bestræbt mig på at følge det oprindelige udkast både hvad opbygning og farvevalg angår. Endelig har jeg undladt at uploade copyright siden (den forefindes som bilag), da der ellers kunne opstå ophavsretsmæssige problemer for mig.

Indholdet vil dog på et senere tidspunkt blive tilgængelig via www.sfhm.dk.

BIBLIOGRAFI

Til Formidlingsprojektet

Danmark under den kolde krig, Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, Bind 4 Konklusion og perspektiver + Bilag, Dansk Institut for Internationale Studier 2005

Keegan, John, 2000: *Krigens historie* m. efterskrift af K.G.H. Hillingsø, Rosinante

Lewis Gaddis, John, 2005: *Den kolde krig* m. efterskrift af Uffe Ellemann-Jensen, Gyldendal

Leksikon for det 21. århundrede www.leksikon.org

Statens Forsvarshistoriske Museum www.sfhm.dk

Wikipedia www.wikipedia.org

Til Refleksionen

Becker Jensen, Leif, 2001: *Den sproglige dåseåbner – om at formidle faglig viden forståeligt*
Roskilde Universitets Forlag

Becker Jensen, Leif, 2004: *Fra patos til logos – videnskabsretorik for begyndere*
Roskilde Universitets Forlag

Bisgaard Munk, Timme & Kristian Mørk, 2002: *Brugervenlighed på internettet – en introduktion*
Forlaget Samfundslitteratur
Udgaven er tilgængelig på <http://books.google.dk>

By- og Landskabsstyrelsen, Miljøministeriet www.blst.dk

Krag Jacobsen, Jan, 2001: *25 spørgsmål – en moderne retorik til planlægning af kommunikation*
Roskilde Universitets Forlag

Kulturministeriet 2006: *Udredning om museernes formidling*
Kan læses på: <http://www.kum.dk/sw42125.asp>

McGovern, Gerry & Rob Norton, 2002: *Content Critical – Gaining Competitive Advantage Through High-Quality Web Content*
Financial Times, Prentice Hall
Udgaven er tilgængelig på <http://books.google.dk>

Rienecker, Lotte og Jørgensen, Peter Stray, 2004: *Den gode opgave – opgaveskrivning på videregående uddannelser*, Forlaget Samfundslitteratur